

СЕКЦІЯ 3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.77:338.43

Аврамчук Л.А.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Національного університету біоресурсів і природокористування України

Кузьменко Н.В.
студентка
Національного університету біоресурсів і природокористування України

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДШКОДУВАННЯ ВІДСОТКОВОЇ СТАВКИ ЗА КРЕДИТАМИ АГРАРНИМ ТОВАРОВИРОБНИКАМ

THE NEED TO IMPROVE THE MECHANISM OF COMPENSATION FOR INTEREST ON LOANS TO AGRICULTURAL PRODUCERS

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сутність та необхідність механізму відшкодування відсоткової ставки за кредитами аграрним товаровиробникам. Визначено умови, відповідно до яких підприємства отримують компенсацію відсотків за кредитами. Наведено тенденції розвитку цього процесу в Україні. Виділено основні проблеми щодо забезпечення ефективності механізму відшкодування відсоткової ставки за кредитами аграрним товаровиробникам та надано пропозиції для їх вирішення.

Ключові слова: кредитування сільського господарства, механізм здешевлення кредитів, компенсація відсоткової ставки за кредитами АПК, проблеми кредитування сільськогосподарських підприємств, умови отримання компенсації.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена сущность механизма возмещения процентной ставки по кредитам аграрным товаропроизводителям. Определены условия, при которых предприятия получают компенсацию процентов по кредитам. Приведены тенденции развития данного механизма в Украине. Выделены основные проблемы в обеспечении эффективности механизма возмещения процентной ставки по кредитам аграрным товаропроизводителям и предложены предложения для их решения.

Ключевые слова: кредитование сельского хозяйства, механизм удешевления кредитов, компенсация процентной ставки по кредитам АПК, проблемы кредитования сельскохозяйственных предприятий, условия компенсации.

ANNOTATION

The article deals with the essence of interest rate compensation mechanism on loans to the agricultural producers; there is also determined the requirements of the loans percent compensation to the enterprises. Presented trends of the development of this mechanism in Ukraine. Shown basic problems in ensuring of the effectiveness of the process and provided suggestions for their solution.

Keywords: agricultural credit, loan price reducing mechanism, loans percent compensation on agricultural loans, problems of crediting of agricultural enterprises, condition of receipt of indemnification.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем аграрного сектора вітчизняної економіки є кредитування сільськогосподарських підприємств. Сільське господарство – стратегічно важлива галузь економіки країни, тому основними напрямками досягнення стабіліза-

ції сільськогосподарського виробництва з урахуванням його особливостей є державна підтримка та залучення в аграрний сектор нових фінансових потоків. Одним із найраціональніших кроків держави щодо фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств є застосування системи пільгового кредитування комерційними банками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему механізму відшкодування відсоткової ставки за кредитами аграрним товаровиробникам розглядали багато вчених, серед яких: В. Алексійчук, В. Амбросова, В. Андрійчук, М. Дем'яненко, П. Лайка, Ю. Лупенко, Г. Мазнева, М. Малік, О. Непочатенко, В. Онегін, П. Саблук, П. Стецюк, А. Чупіс та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У статті наведені шляхи покращення механізму відшкодування відсоткової ставки за кредитами аграрним товаровиробникам у сучасних умовах.

Метою статті є дослідження сутності механізму здешевлення кредитів аграрним товаровиробникам та визначення шляхів його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні, незважаючи на низький рівень розвитку матеріально-технічної бази, виробництво сільськогосподарської продукції являє собою єдину галузь, яка завжди демонструє позитивні тенденції розвитку.

Сільське господарство в Україні досить розвинута галузь, але для підвищення її конкурентоспроможності та можливості розширювати поставки продукції необхідним заходом є залучення великої кількості матеріальних ресурсів, насамперед коштів, що дало б змогу збільшити кількість аграрної продукції та покращити її якість.

Найпоширенішим механізмом отримання реальних фінансових впливань для забезпечення розвитку господарської діяльності є застосування кредитування. Та, на жаль, у сучасних умовах отримання кредиту аграрним підприємством є досить дорогим і трудомістким процесом.

Основними проблемами кредитування сільськогосподарських підприємств є:

- високі фінансові ризики, зумовлені отриманням кредиту, в майбутньому можуть привести до втрати фінансової стійкості і навіть платоспроможності;
- відсутність у позичальників ліквідного забезпечення кредитів;
- високі кредитні відсотки;
- довга процедура розгляду можливості отримання кредиту;
- вплив сезону на сільськогосподарське виробництво і залежність від природно-кліматичних умов;
- катастрофічне зниження родючості ґрунтів та збільшення їх ерозії;
- непростійне законодавство, нестабільність фінансової та політичної системи; неможливість отримання кредиту для створення сільськогосподарського підприємства з нуля.

На фоні всіх перерахованих вище проблем кредит залишається одним із найбільш розповсюджених джерел фінансування бізнесу. Оскільки сільське господарство є одним із більш затратних галузей народного господарства, потреба в ресурсах, особливо фінансових, постає досить гостро, й аграрії змушені фінансувати свою діяльність за допомогою залучення кредитних коштів.

З метою здешевлення кредитів і підтримки сільського господарства в Україні відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт» від 25 лютого 2000 р. № 398 був запроваджений механізм здешевлення кредитів [3, с. 1].

Сутність цього механізму полягає у частковій компенсації відсоткової ставки за кредитами шляхом надання коштів із Держбюджету України. Компенсація надається на конкурсній основі суб'єктам господарювання агропромислового комплексу – юридичним особам незалежно від організаційно-правової форми та форми власності за укладеними кредитними договорами за умови, що сума відсотків за користування кредитами та розмір плати за надання інших банківських послуг, пов'язаних із цим кредитом, не перевищує 30% річних.

Для отримання компенсації відсоткової ставки за кредитами сільськогосподарські підприємства надсилають до конкурсної комісії, що сформована в облдержадміністрації за рішенням Міністерства аграрної політики України, заяву та пакет документів. Зокрема, до заяви додаються такі документи:

- копію кредитного договору, завірений банком-кредитором або банком, що обслуговує,

та копії додатково договорів, укладених між позичальником та кредитором;

- довідку про банківські реквізити позичальника;
- виписку банку-кредитора або банку, що обслуговує, про отримання позичальником кредиту;
- копію фінансової звітності за останній рік відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (додаток 1 «Баланс» («Звіт про фінансовий стан»), форма № 2 «Звіт про фінансові результати» («Звіт про сукупний дохід»);
- довідку про відсутність (наявність) заборгованості податків і зборів;
- копії документів про сплату товарів, робіт, послуг для підтвердження цільового використання кредитних коштів

На основі цих документів конкурсна комісія ухвалює рішення щодо пільгового кредитування відповідного сільськогосподарського підприємства.

Під час прийняття рішення щодо надання компенсації перевага надається позичальникам, по-перше, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній рік до 10 млн грн, по-друге, які провадять діяльність з вирощення та розведення великої рогатої худоби молочних порід та іншої великої рогатої худоби.

Конкурсні комісії визначають суму компенсації для кожного позичальника в межах встановленого річного обсягу, видають позичальнику довідку про прийняте рішення щодо надання компенсації та заносять його до реєстру позичальників, які мають право на отримання компенсації за кредитами.

У разі відмови в наданні компенсації позичальнику надсилається у триденний строк після прийняття рішення конкурсною комісією обґрунтована письмова відповідь із зазначенням причин відмови.

Позичальники, які отримали згоду на відшкодування, подають до 7 числа місяця, наступного за звітним періодом, копію платіжного документа, засвідченого банком-кредитором або банком, що обслуговує, про суму фактично сплачених позичальником відсотків за користування кредитом за відповідний період з визначенням суми, що підлягає відшкодуванню позичальнику коштами, виділеними із бюджету [2, с. 1].

Механізм відшкодування відсоткової ставки за кредитами АПК є досить зручним і перспективним інструментом державної політики у сфері розвитку сільського господарства. Але, на жаль, у державному бюджеті протягом 2013–2014 рр. коштів на фінансування цієї програми не виділялося, а у 2015 р. цю програму було відновлено (див. табл. 1).

З табл. 1 бачимо, що обсяги фінансування сільського господарства в 2015 р. знизилися на

Таблиця 1

Структура видатків державного бюджету України за напрямками фінансування за 2014–2015 рр.

Напрями фінансування	Обсяги фінансування		Темп зростання, %
	2014 р.	2015 р.	
Аграрна політика та сільське господарство	4 749 086,7	1 139 309,6	-76,01
Підтримка галузі тваринництва	900 000	-	-100,00
Освіта, наука, наукові розробки	17 433 828,6	162 42 695	-6,83
Пенсійний фонд	87 359 929,8	80 863 965,6	-7,44
Міністерство фінансів України	1 671 801,5	1 730 805	3,53
Охорона здоров'я	8 024 985,1	7 877 024,2	-1,84
Енергетика та вугільна промисловість	15 452 840,5	1 512 556,5	-90,21
Усього(загальний фонд)	408 073 741,9	502 047 280,5	23,03

Джерело: побудовано авторами на основі даних ЗУ «Про Державний бюджет України на 2015 р.»

76% порівняно з 2014 р. При цьому в 2015 р. із бюджету не було виділено жодної копійки на підтримку галузі тваринництва.

Що стосується кредитування аграрного сектора, то, згідно з даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, станом на 19 червня 2015 р. 1 443 підприємства агропромислового комплексу залучили кредити загальним обсягом 7,6 млрд грн, що у 1,3 рази більше, ніж у відповідному періоді 2014 р. (5,6 млрд грн), зокрема: понад 5,4 млрд грн – короткострокові, 1,2 млрд грн – середньострокові та 1,0 млн грн – довгострокові кредити [6].

Відсоткові ставки, під які залучаються кредити в 2015 р., в Україні максимально становлять у національній валюті до 36%.

З метою зменшення навантаження на підприємства АПК під час сплати відсотків за користування кредитами змінами до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» передбачено 300 млн грн на компенсацію витрат за відсотками. Зазначені кошти планують спрямувати, насамперед, малим та середнім суб'єктам господарювання АПК.

У Міністерстві аграрної політики та продовольства України вважають, що у разі виділення коштів це дасть змогу зробити кредити дешевими на 3,2 млрд грн та надати компенсацію понад 5 тис. суб'єктам господарювання АПК. Проте ця сума є досить низькою порівняно з роками, коли механізм відшкодування відсоткової ставки був досить поширеним явищем (див. рис. 1).

Дані рис. 1 вказують на те, що збільшення обсягів пільгового кредитування з 0,8 млрд грн у 2000 р. до 15,1 млрд грн у 2008 р. При цьому в 2009 р. спостерігалось зменшення обсягів пільгового кредитування до 2,6 млрд грн і до 2011 р. цей показник становив 6,5 млрд грн. У 2012 р. обсяги пільгового кредитування сільського господарства зменшилися майже до початкового рівня «пільгової реформи» і склали 1,4 млрд грн. Що стосується періоду 2013–2014 рр., то механізм взагалі перестав існувати у зв'язку з відсутністю коштів у бюджеті за цим напрямом, а у 2015 р. його було відновлено, й обсяг пільгового кредитування АПК становив 3,2 млрд грн. Така ситуація може бути зумовлена загальним погіршенням стану економіки країни, а також тим, що за період дії такого механізму банками було встановлено більш жорсткі умови до позичальників, що значною мірою ускладнило отримання позик підприємствами України.

Розвиток системи кредитного обслуговування аграрного сектора економіки гальмує нерегульованість таких питань, як нерозвиненість ринку землі, що не дає можливості її використовувати як заставу для отримання кредиту, зношення основних засобів, тривала процедура отримання банківського кредиту, недоступність фінансових послуг для малих і середніх підприємств, високі відсоткові ставки, дефіцит бюджету, інфляція, низька купівельна спроможність населення тощо.

Недосконалість нормативно-правового забезпечення негативно впливає на дієвість пільгового кредитування в Україні. Удосконалення

Рис. 1. Обсяги пільгового кредитування АПК у 2000–2015 рр. [6]

наявного механізму здешевлення кредитів можливе шляхом внесення в нормативні документи науково обґрунтованих корективів, які забезпечать підвищення ефективності державної фінансової підтримки аграрної галузі [5, с. 189].

Для вдосконалення механізму здешевлення кредитів доцільно:

- визначити розмір часткової компенсації вартості кредиту, по-перше, фіксовано, що забезпечить його прогнозованість як для позичальника, так і для державного бюджету, а по-друге, диференційовано, залежно від строків кредитування (короткострокові, середньострокові та інвестиційні (довгострокові) позичальників, які більшою мірою потребують державної допомоги (сільськогосподарські підприємства та дрібні сільськогосподарські товаровиробники) та цілей використання, що зумовить розвиток тих інвестиційних напрямів, які найбільше потребують державної підтримки;

- надавати часткову компенсація відсоткової ставки за короткостроковими кредитами, одержаними виключно в національній валюті, та середньостроковими й інвестиційними (довгостроковими) кредитами, одержаними в національній та іноземній валюті, що є обґрунтованим з огляду на цільове призначення кредитів та упередження виникнення валютних ризиків;

- надавати кредитну субсидію за об'єктивними критеріями (без конкурсу), або правила та умови проведення конкурсного відбору позичальників мають бути єдиними для усіх конкурсних комісій і чітко прописані у відповідному нормативному акті, що визначає правила надання часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами;

- замінити механізм здешевлення сільськогосподарським товаровиробникам кредитів кредитних спілок іншими формами державної підтримки розвитку кредитної кооперації в межах окремої цільової програми, наприклад, пільгового кредитування для формування ресурсної бази;

- для своєчасного щорічного введення механізму кредитної субсидії визначити кінцевим терміном оприлюднення відповідних законодавчих актів не пізніше 20 грудня попереднього перед бюджетним роком;

- підвищити прозорість та доступність механізму здешевлення шляхом мінімізації кардинальних щорічних змін та повернення до практики відшкодування часткової компенсації безпосередньо банкам та закріплення за ним права подання до уповноважених органів документації позичальника на одержання компенсації [4, с. 9].

Упровадження зазначених пропозицій дасть змогу усунути проблеми поступу кредитних відносин в аграрній сфері, а саме: підвищити ефективність та прозорість використання бюджетних коштів, зменшити можливість застосування

корупційних схем, збільшити обсяги кредитування, розширити доступ до кредитних ресурсів сільськогосподарських товаровиробників, збільшити терміни кредитування, знизити платню за користування кредитами, підвищити прибутковість сільськогосподарських підприємств шляхом підвищення ефективності використання кредитних ресурсів, завершити модернізацію кредитної системи аграрної сфери.

Висновки. Механізм відшкодування відсоткової ставки за кредитами – це допомога держави аграрним товаровиробникам з метою здешевлення кредиту, а отже, зниження витрат підприємства. Тобто це певного виду стимулювання розвитку аграрного сектора країни. Проте, на жаль, наші дослідження показали, що ця програма має низку суттєвих недоліків, які потребують негайного вирішення. До основних недоліків можна віднести недостатність коштів у бюджеті для реалізації такої допомоги, нерівність підприємств в отриманні компенсації (наявність корупції, обмеження в законодавстві). Для того, щоб аграрний сектор вийшов на новий рівень, і програма підтримки сільськогосподарських товаровиробників мала подальший розвиток в Україні, необхідно:

- переглянути законодавство у сфері відшкодування відсоткових ставок за кредитами (розширення кола підприємств, які мають змогу отримати таку допомогу);

- збільшити видатки держави на фінансування сільського господарства, у тому числі на програму здешевлення кредитів;

- упровадити більш прозорий та доступний механізм здешевлення кредитів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про державний бюджет України на 2015 р. : Закон України від 28 грудня 2014 р. № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1877-15>.
2. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 300 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-%D0%BF>.
3. Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2000 р. № 398 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/398-2000-%D0%BF>.
4. Гудзь О. Модернізація механізму кредитних субсидій підприємств АПК / О. Гудзь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://agrofin.com.ua/files/gudz_05.pdf.
5. Маленька І. Кредитування як перспективний напрям державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників / І. Маленька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/USER/Desktop/znpntdau_2013.
6. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua>.